

INVESTICIJE U MLEKARSTVU

U cilju dalje razrade novog privrednog sistema, pušteni su krajem prošle godine u slobodan promet kredit i devize. I ove promene, u pogledu finansiranja investicija uopšte, pa i u mlekarstvu, imale su za cilj dalje sređivanje i jačanje tržišta i razvoja slobodnog robnog prometa.

Na taj način, uvođenje novog privrednog sistema na ovom području privredne delatnosti bitno je izmenio način finansiranja izgradnje novih mlekarskih pogona. Uglavnom, dosadašnji administrativno-distributerski sistem je napušten i umesto centralističkog dodeljivanja investicija, prešlo se na finansiranje putem slobodnog kredita.

Prema tome, svi mlekarski pogoni koji su izgrađeni i završeni do 1953. godine finansirani su iz budžeta, odnosno troškovi takve izgradnje padali su na teret cele zajednice.

Ako bi se danas ukratko osvrnuli na tu izgradnju koja se odvijala pod takvim uslovima finansiranja, nije teško uočiti opštu tendenciju investitora, da se prilikom određivanja kapaciteta pogona isto na nešto veći kapacitet, ili na predimenzioniranje objekata u građevinskom smislu i t. d. Uopšte je zapažanje o izgradnji toga perioda da se prilikom određivanja tipova mlekarica i njihovih kapaciteta više rukovalo perspektivnim razvojem stočnog fonda i budućim potrebama, nego što su to bile realne mogućnosti i stvarne potrebe. Svakako da su za takvu orijentaciju investitora postojali subjektivni i objektivni momenti, ali nam se čini da je jedno tačno, da pri tome nije bilo od uticaja jedino način finansiranja investicija nego i čitav niz drugih elemenata, koji su kao pokazatelji srodnih privrednih grana imali takođe udela pri određivanju visine kapaciteta pojedinih pogona.

Iako su i ovako izgrađivani mlekarski pogoni preuzimali izvesne obaveze prema društvenoj zajednici u pozajmljivanju sredstava, ipak su te obaveze bile minimalne i obično su se kretale u granicama opštih obaveza čitave prerađivačke industrije u poljoprivredi. Prilikom određivanja tih obaveza naročito se vodilo računa o stepenu razvoja naše mlekarske industrije i njenoj zaostalosti. Zbog toga sve te obaveze na prvi pogled nisu predstavljale neku posebnu brigu radnih kolektiva. Međutim, i pored tako minimalnih obaveza, ukoliko se radilo o konzumnim mlekaricama, a takvi su pogoni najviše podizani posle rata, davani su čak i razni regresivi za pokrivanje poslovnih gubitaka, iako je do danas prošlo više godina od kako su takvi pogoni pušteni u rad. Činjenica da se tako izrađeni pogoni još nisu finansirali toliko osamostalili, da bi mogli rentabilno poslovati kao samostalna privredna preduzeća na bazi privrednog računa, je jedini motiv što nas je naveo da smo se ukratko osvrnuli na ovu prošlu izgradnju. Iznošenje činjeničnog stanja o pogonima koji su izgrađeni do kraja 1953. godine, omogućuje nam da mnogo bolje sagledamo probleme budućeg ulaganja investicija u mlekarstvu.

Izgradnja mlekarskih pogona nastavljena je u novim uslovima finansiranja investicija, šta više 1954. godine je ta izgradnja nastavljena sa daleko većim tempom i elanom, iako se dodeljivanje investicija u 1954. godini vrši sasvim pod drugim uslovima nego što je to bilo ranije.

Kao što je poznato, sada se investicije dodjeljuju putem konkursa, na kome

moгу učestvovati svi investitori. Za učešće na konkursu potrebno je pripremiti poseban elaborat s ekonomsko-tehničkom dokumentacijom, o ekonomskoj opravdanosti i rentabilitetu novog pogona. Pored ostalog, kao najvažnije u elaboratu, se mora navesti visina ponuđene kamate za traženi kredit, rok otplate, kao i svi ostali detalji o načinu otplate zajma.

Banka je prema broju učesnika i stanju raspoloživih sredstava, a na bazi ponuđenih kamata, formirala graničnu kamatnu stopu po kojoj su odabravani traženi zajmovi. Tako su na pr., u prvom konkursu koji je raspisan u januaru mesecu ove godine, ponuđene sledeće kamatne stope:

Gradsko mlekarnstvo, Beograd	1%	sa rokom otplate 10 god.
Gradska mlekara, Rijeka	1%	„ „ „ 30 „
Zadružna mlekara, Novo Mesto	2%	„ „ „ 30 „
Fabrika mleka u prahu, Mur. Sobota	2%	„ „ „ 25 „
Centralna mlekara, Sarajevo	4%	„ „ „ 15 „
Mlekara u izgradnji, Banja Luka	5%	„ „ „ 30 „

To su kamate koje su ponuđene Centrali Narodne banke FNRJ, pošto se radilo o većim objektima čiji su zajmovi prelazili iznose od 20,000.000 dinara na više.

Isto tako, i elaborati koji su podneti centrali Narodne banke za NR Srbiju, ponudili su visinu kamatne stope koja se uglavnom kretala u gornjim granicama, u proseku 4—4,5%. Međutim, mlekare koje su podignute od strane zadružnih organizacija dobile su kredite sa 2% kamate i sa rokom otplate 30 godina.

Kako je u toku ove godine raspisano nekoliko konkursa, to su za svaki konkurs nuđene i različite kamate, ali su se uglavnom kretale od 1—5%, sa rokovima otplate od 10—30 godina.

Ne upuštajući se u to, koji su razlozi rukovodili pojedine investitore kada su nudili tako visoku kamatnu stopu, postavlja se jedno pitanje: kako će ti budući pogoni finansiski poslovati kada budu završeni i pušteni u pogon i kako će se sve to u celini odraziti na čitavu mlekarsku industriju, pod današnjim uslovima poslovanja i postojećoj produktivnosti rada u mlekarnstvu.

Na osnovu svega iznetog, u 1955. godini imaćemo na tržištu mleka i mlečnih proizvoda sledeću situaciju u pogledu rada mlekarskih preduzeća:

1. postojeći pogoni koji su izgrađeni do 1953. godine,
2. novi pogoni koji su dobili zajam preko Narodne banke na bazi konkursa,
3. novi pogoni koji su dobili kredite kao zadružne organizacije.

Svi će ovi pogoni izlaziti na tržište slobodnog robnog prometa pod istim uslovima i celokupno njihovo privredno poslovanje odvijaće se uglavnom pod jednakim uslovima, sem u pogledu obaveza prema društvenoj zajednici i prema banci. Ako se osvrnemo na ove stavke, imaćemo sledeću situaciju:

pogoni koji su izgrađeni iz budžetskih sredstava imaće obavezu prema društvenoj zajednici, koja se sastoji u tome da će plaćati 2% kamate na osnovna sredstva, oko 6% na obrtna sredstva, zavisno od toga koliko su dobili obrtni kredit, 4,2% amortizacije za zamenu i 2,3% amortizacije za investiciono održavanje. Amortizacija je obračunata prema sl. listu br. 6/52, s tim što se prema nomenklaturi uređaja i opreme, koja se stvarno nalazi u upotrebi u pogonima, došlo do gornjih procenata.

Prema tome, jedna mlekara čija bi vrednost osnovnih sredstava iznosila 200,000.000 dinara, imala bi sledeće društvene obaveze:

1. amortizacija:			
a) za investiciono održavanje	2,3%	4,600.000	
b) za zamenu	4,2%	8,400.000	13,000.000
2. kamata 2%			4,000.000
3. kamata 6% (na kapital od 5,000.000 dinara)			300.000
			<hr/>
		Ukupno dinara	17,300.000

Kao što se iz ove analize vidi, mesečni izdatak samo na ove dve stavke iznosio bi 1,440.000 dinara. Iznos od 200,000.000 din. odgovarao bi investicijama, za izgradnju jedne konzumne mlekare, čiji bi kapacitet bio oko 13—15.000 lit. mleka dnevno za preradu i obradu.

Ako pretpostavimo, da bi mlekara radila sa 70% iskorišćenja svoga kapaciteta, onda bi mesečno prerađivala oko 300.000 lit. mleka. U tom slučaju svaki litar bio bi opterećen sa 4,80 din. na ime amortizacije i obaveze prema društvu.

Međutim, mlekare koje su izgrađene posle 1954. godine, imaće svakako iste rashode oko amortizacije i prema društvenoj zajednici, još plus 3% kamate na pozajmljeni kredit sa godišnjim anuitetom otplate zajma u roku od 25 godina. Za analizu smo uzeli 3% kamate pošto je najveći broj zamojtražilaca dobio zajam po ovoj kamatnoj stopi sa rokom od 25 godina. No, ovdje je naročito potrebno istaći činjenicu da se ova kamata i godišnji anuiteti isplaćuju iz čiste dobiti, koja preostane pošto se prethodno obračuna savezni porez na dobit od 50%.

Prema tome, jedna mlekara koja je uzela zajam kod Narodne banke u iznosu od 200,000.000 dinara sa kamatom od 3% na 25 godina, godišnji anuitet bi izneo 11,148.000 dinara. Da bi preduzeće realizovalo ovaj dug, moraće da ostvari dobit od najmanje 22,296.000 din. Otuda, mesečno zaduženje, kao obaveza prema banci iznosilo bi 1,858.000 dinara. Ako se pođe od pretpostavke da bi i ova mlekara radila istim kapacitetom i prosečno mesečno prerađivala oko 300.000 lit. mleka onda bi svaki litar mleka u ovom slučaju bio opterećivan samo obavezama koje proističu iz zajma sa 6,20 dinara. To isto znači da bi svaki litar mleka, koji bi prolazio kroz ovakvu mlekaru, bio skuplji za preko 6 dinara. Ako se pri ovom obračunu uzme u obzir još i amortizacija i društveni doprinos, koji bi bili isti kao i kod mlekara koje su finansirane iz budžeta u iznosu od 4,80 dinara, onda bi ukupni izdaci kod ove mlekare, na ove dve stavke, izneli 11 dinara po litru.

Što se tiče zadružnih mlekara, one će svakako raditi pod nešto povoljnijim uslovima, jer će plaćati svega 2% kamate na zajam i imaće nešto duži rok otplate kredita — 30 godina. Godišnji anuitet na glavnici od 200,000.000 dinara, pod ovim uslovima, uzevši u obzir i savezni porez na dobit od 50%, iznosio bi 17,840.000 dinara. U ovom slučaju svaki litar mleka bio bi opterećen sa 5,90 dinara.

Ako se osvrnemo na dosadašnje iskustvo i prema postojećim zaduženjima konzumnih mlekara, iznosi stope akumulacije i fondova sa amortizacijom nisu teretile litar mleka više od 1,90 — 2,10 dinara. Što znači, u poređenju sa sadašnjim zaduženjem od 11 dinara, pretstavlja povećanje za čitavih 500 na sto, a u poređenju sa iznosima anuiteta pretstavlja povećanje za 300 na sto.

Prema analizi stvarnih troškova jedne konzumne mlekare, koja je u toku prošle godine prerađivala prosečno oko 300.000 litara mleka mesečno, struktura cene mleku izgledala je ovako:

	kravlje	ovčije
	litar	
1. prosečna otkupna cena mleku sa prevozom do kamionskog puta	Din 20,38	25,12
2. proporcionalni troškovi obrade i prerade mleka	„ 5,60	5,60
3. opšti fiksni troškovi preduzeća	„ 2,00	2,00
4. stopa akumulacije i fondova sa amortizacijom	„ 2,10	2,10
Ukupno:	Din 30,08	34,82

Kako poslovanje ove mlekare za 1954. još nije završeno, to se za ovu godinu još ne mogu dati krajnji rezultati poslovanja. Ali ako se obaveze prema društvenoj zajednici obračunaju prema važećim ekonomskim instrumentima, a ostali troškovi na bazi troškova iz 1953. g. dobila bi se sledeća struktura cene:

	kravlje	ovčije
	litar	
1. prosečna otkupna cena mleku sa prevozom do kamionskog puta	Din 20,38	25,12
2. proporcionalni troškovi obrade i prerade mleka	„ 5,60	5,60
3. opšti fiksni troškovi preduzeća	„ 2,00	2,00
4. društvene obaveze sa amortizacijom	„ 4,80	4,80
Ukupno:	Din 32,78	37,52

Ako bi se na bazi ovih stvarnih troškova prikazala planska kalkulacija troškova novih mlekara koje će se pustiti u pogon tokom 1955. godine i dalje, kreditirane od Narodne banke, onda bi se dobila sledeća kalkulacija:

	kravlje	ovčije
	litar	
1. prosečna otkupna cena mleku sa prevozom do kamionskog puta	Din 20,38	25,12
2. proporcionalni troškovi obrade i prerade mleka	„ 5,60	5,60
3. opšti fiksni troškovi preduzeća	„ 2,00	2,00
4. društvena obaveza sa amortizacijom	„ 4,80	4,80
5. godišnji anuitet	„ 6,20	6,20
Ukupno:	Din 38,98	43,72

Prema tome, sa minimalnim troškovima trgovačke marže, ove mlekare neće moći prodavati mleko na tržištu, niže od 40 dinara po litru kravlje, ili 45 dinara ovčije mleko.

Na osnovu svega toga u idućem periodu imaćemo takvu situaciju, da će pojedine mlekare sa istim osnovnim sredstvima i sa istim kapacitetom rada imati različito zaduženje samo na osnovu načina finansiranja njene izgradnje. To zaduženje bi izgledalo ovako:

Naimenovanje	Zaduženje na ime:		
	amortizacije kam. na osn. sred	sred	anuiteta
1. pogoni izgradnje do 1953. na teret budžeta	13,000.000	4,300.000	—
2. pogoni kreditirani od strane Narodne banke	13,000.000	4,300.000	22,296.000
3. pogoni zadružnih organizacija	13,000.000	4,300.000	17,840.000

Što znači da će svaki litar mleka biti opterećen:

u prvom slučaju sa	4,80 Din
u drugom slučaju sa	10,96 „
u trećem slučaju sa	10,65 „

Kao što je napomenuto, iz ovoga jasno proizlazi da će novi pogoni prodavati mleko za 6—7 dinara skuplje, nego što se danas mleko prodaje na tržištu. Ovo još uvek ne znači da će doći do poskupljenja mleka i mlečnih proizvoda na tržištu, ali će svakako neke promene u poslovanju mljekara uslediti.

Upoređujući ova dva načina ulaganja investicija u mljekarstvo, dolazi se do zaključka, da se kod novog ulaganja investicija u mljekarstvo mora obratiti ozbiljnija pažnja na dva osnovna ekonomska problema i to: opravdanost investicija i način njihovog kreditiranja. Ova dva pitanja, koja u stvari čine jednu celinu moraju se posebno obraditi u investicionim elaboratima za traženje zajma, posmatrajući njihov krajnji efekat kroz prizmu danas dejstvujućih ekonomskih instrumenata.

Mijo Dogić, Zagreb

O VAŽNOSTI PRAVILNE LOKACIJE MLJEKARSKOG OBJEKTA

God. 1949. otpočeo se po prvi put u većoj mjeri projektirati i izgrađivati uz pomoć UNICEF-a cijeli niz centralnih mljekara i sabirališta za mlijeko.

Osim toga sama mljekarska poduzeća i zadružne organizacije izgrađuju i adaptiraju već postojeće objekte vlastitim investicionim sredstvima.

Dešava se, da se kod gradnje mljekara i sabirališta ne pazi dovoljno na lokaciju. Zato ću u ovom članku istaknuti važnost i najglavnije elemente, na koje treba paziti kod lokacije mljekarskih pogona, da se ne dogodi, da nadležni organi zabrane upotrebu tih objekata, jer ne odgovaraju tehničkim i sanitarnim propisima. Zbog nepravilne lokacije obično nastaju velike materijalne štete, a ti propusti često se i ne daju više popraviti.

Ovdje želim govoriti uglavnom o sabiralištima konzumnog mlijeka i preradbenim stanicama, a ne o centralnim pogonima, i to zato, što se prilikom izgradnje centralnog velikog pogona obično sastavlja veća komisija raznovrsnih stručnjaka, koja je kadra da pravilno izvrši taj zadatak. Zapravo i kod takovih objekata vriede isti uvjeti, kao i kod izgradnje manjih objekata na terenu.

Kada se odlučimo graditi novi mljekarski objekat ili adaptirati već postojeću zgradu za mljekaru, treba imati na umu stanovite momente, a ti jesu: